

DOI: 10.32347/2076-815x.2020.74.370-381

УДК 721.01

д.арх., професор **Шулик В.В.**,
v-shulik@ukr.net, vshulik1965@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2587-1617,
Харківський національний університет
міського господарства імені О.М. Бекетова

ПРО ІСНУЮЧІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖІ ЦЕНТРІВ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ОБ'ЄДНАНИХ ГРОМАД.

Наводиться короткий аналіз існуючих підходів з формування мережі центрів громадської безпеки об'єднаних громад.

Ключові слова: центр громадської безпеки; мережа об'єктів; об'єднана територіальна громада.

Постановка проблеми. Децентралізація розпочалася і продовжується на сьогодні в Україні завдяки закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [1], який прийнятий 15 лютого 2015 року Верховною Радою України. В Україні наразі вже створено 982 об'єднаних територіальних громад, і Полтавщина має 53 ОТГ [2]. Згідно перспективного плану формування територій громад Полтавської області – їх буде 60 [3].

Безпека життєдіяльності населення в сільських та селищних територіальних громадах, захист його життя, здоров'я і майна забезпечується системами [4]:

- пожежної охорони – шляхом впровадження мережі пожежно-рятувальних підрозділів для забезпечення державної, місцевої та добровільної пожежної охорони;
- екстреної медичної допомоги – шляхом впровадження мережі центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, станцій та підстанцій екстреної (швидкої) медичної допомоги, постів постійного або тимчасового базування бригад екстреної медичної допомоги;
- Національної поліції – шляхом впровадження мережі поліцейських дільниць.

Громадяни також вже готові брати активну участь у процесі формування безпечної життєдіяльності населення. Це має бути превентивна масово-роз'яснювальна робота, соціальна робота. З іншої сторони, є інші методи, наприклад, як роблять у Польщі. Центри безпеки чи пожежні частини там створюють у форматі таких ком'юніті-центрів, куди люди приходять у вільний час. Це прив'язує людей не тільки у випадку якоїсь надзвичайної ситуації, а й служить місцем, де ти можеш провести свій вільний час і якось надати допомогу своїй громаді [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом досвід європейських країн свідчить, що участь органів місцевого самоврядування у формуванні державної політики сфери безпеки життєдіяльності та її реалізації з метою протидії надзвичайним ситуаціям може бути використаний в Україні, зокрема, у напрямі: – створення центрів безпеки для реагування на надзвичайні ситуації та події; – функціонування інформаційно-консультаційних пунктів та ситуаційних центрів; – створення розгалуженої мережі систем оповіщення і зв'язку, радіаційної розвідки та дозиметричного контролю; – створення загальної громадської безпеки з охорони інфраструктури життєзабезпечення; – створення кризових команд для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій (добровільні формування – аварійно-рятувальні, протипожежні, медичні, оповіщення, розвідки та дозиметричного контролю); – розвинення в населення елементарних стандартів культури з безпеки життєдіяльності, створення та управління інформаційними мережами для уникнення небезпечних ризиків; – залучення добровольців (волонтерів) до профілактики та ліквідації надзвичайних ситуацій та подій; – створення аналітичних лабораторій для прогнозування та моделювання виникнення ризиків; – попередження та усунення наслідків терористичних замахів; – захисту населення шляхом створення суспільних та приватних захисних споруд [6].

Встановлено, що у сучасних європейських концепціях з управління надзвичайних ситуацій, які реалізуються у тісній співпраці між органами місцевої влади, застосовується модель, основою якої є чотири компоненти процесу мінімізації ризиків, які взаємозалежні між собою і доповнюють один одного, а саме: пом'якшення, готовність, реагування та відновлення. Суть пом'якшення полягає у тому, щоб максимально мінімізувати наслідки надзвичайних ситуацій [7].

Кожна країна має свої підходи щодо реагування при можливому виникненні надзвичайних ситуацій та подій. Це пов'язано з їх різним географічним положенням, особливостями кліматичного, сейсмічного характеру, економічним розвитком та різними напрямками виробництва. Тому, кожна країна має свою особливу методику в забезпеченні належного рівня безпеки населення та свою індивідуально побудовану систему цивільного захисту. Досвід європейських країн щодо комплексної протидії надзвичайним ситуаціям доводить та засвідчує важливість проведення ефективної реформи децентралізації влади і чіткого поділу функцій в сфері цивільної оборони між органами державної влади і органами місцевого самоврядування, що є актуальним для України, з огляду на вибір її стратегічного курсу на європейську інтеграцію [6].

Відповідно до реформи з децентралізації влади відтепер саме ОТГ здійснюють архітектурний та будівельний контроль, видають дозволи на будівництво та приймають будівлі в експлуатацію та контролюють дотримання дозвільної та проектної документації забудовниками. Місцеві органи влади обрані громадою, отримують прямий вплив на прийняття рішень про забудову території громади, пріоритети її розвитку та контролю за якістю зданих в експлуатацію об'єктів.

Вдосконалення архітектурної типології і нормативної бази проектування громадських будівель та споруд як інструмента регулювання та контролю якості проектування цих об'єктів нерозривно пов'язано із загальним процесом переходу України до ринкової економіки та децентралізації системи управління. Виходячи з цього, у сфері цивільного будівництва почав здійснюватися диференційований принцип задоволення якісно зростаючих потреб населення щодо підвищення рівня забезпеченості населення комфортним житлом та об'єктами обслуговування. У наш час з'являються нові типи підприємств, закладів і комплексів громадського призначення, відмінні від масових традиційних типів [8].

Сучасні соціально-економічні умови передбачають створення нових типів будівель чи їх комплексів, які б відповідали запитам громадян чи їх об'єднанням. На сьогодні з'являються нові об'єкти, які мають назву «центр безпеки громади» чи «центр громадської безпеки» для об'єднаних територіальних громад [9]. Тобто, ми є свідками процесу появи та формування нового типу будівель – а саме центрів громадської безпеки. Адже згідно державного класифікатора будівель і споруд [10] об'єктами класифікації є будівлі виробничого та невиробничого призначення та інженерні споруди різного функціонального призначення. В даному випадку об'єднуються окремі частини будівель лікарень та оздоровчих закладів, будівлі гаражів, а також будівлі інші, не класифіковані раніше – а саме будівлі міліцейських та пожежних служб.

Метою публікації є аналіз теоретичних основ і практичного досвіду формування мережі центрів громадської безпеки об'єднаних громад.

Основний матеріал. Зважаючи на складність процесу формування нового типу будівель – центрів громадської безпеки, фахівцями ТОВ «Група компаній СП», проведені дослідження, результати яких покладені в основу прийнятих проектних рішень, а також опубліковані у наукових збірниках [9, 11] та увійшли до складу навчально-практичного посібника [12].

Базовою складовою частиною центрів громадської безпеки, що займає переважну більшість загальної площі такого роду об'єктів, є пожежне депо, де має бути розміщений пожежно-рятувальний підрозділ. Тому питання безпечної

життєдіяльності населення – це формування мережі такого роду закладів, на базі будівель пожежних депо, із врахуванням особливостей розташування об'єктів екстренної медичної допомоги та національної поліції України.

Пожежна охорона. Окремі дослідники вказують, що сьогодні в Україні нормативно врегульовані і можуть бути використані "старий" і "новий" підходи щодо визначення місць дислокації пожежно-рятувальних підрозділів, які засновані на реалізації механізмів просторового і часового критеріїв. Такий підхід у нормативному регулюванні функції реагування цивільного захисту є перехідним етапом перед запровадженням методів розрахунку дислокації на основі уточнених математичних моделей [13]. Мережа діючих і перспективних пожежних підрозділів на території України [4] має такий вигляд (рис. 1):

Територіальні підрозділи ДСНС проводять розрахунки відповідно до ДСТУ 8767:2018 "Пожежно-рятувальні частини. Вимоги до дислокації і району виїзду, комплектування пожежними автомобілями та проектування" [14] із врахуванням нормативу прибуття на місце події відповідно до Державних будівельних норм України [15], які на сьогодні впорядковують розміщення пожежно-рятувальних підрозділів (частин) наступним чином:

Пожежно-рятувальні підрозділи розміщуються в будинку пожежного депо, яке в залежності від кількості пожежної та аварійно-рятувальної техніки поділяється на такі типи: I – 7 і більше одиниць; II – 2-6 одиниць; III – 1 одиниця.

Розміщення пожежно-рятувальних підрозділів (частин) та їх комплектація пожежною та аварійно-рятувальною технікою на забудованих територіях або

таких, що плануються під забудову, визначається з урахуванням таких критеріїв:

- кількість людей – мешканців;
- району виїзду пожежно-рятувального підрозділу, який визначається довжиною шляху слідування.

Пожежно-рятувальні підрозділи (частини) розміщуються:

- із розрахунку району виїзду пожежно-рятувального підрозділу не більше ніж 3 км у функціональних зонах населених пунктів по дорогах загального користування для міст і селищ:
- 2 км – для підприємств з виробництвами категорій А,Б,В, що займають більше 50% всієї площі забудови;
- 4 км – для підприємств з виробництвами категорій А,Б,В, що займають менше ніж 50% площі забудови, а також підприємств з виробництвами категорій Г та Д;
- із розрахунку прибуття пожежно-рятувальних підрозділів до місця виклику за час, що не перевищує: для території міст та селищ міського типу – 10 хв; для сільських населених пунктів та за межами населених пунктів – 20 хв.

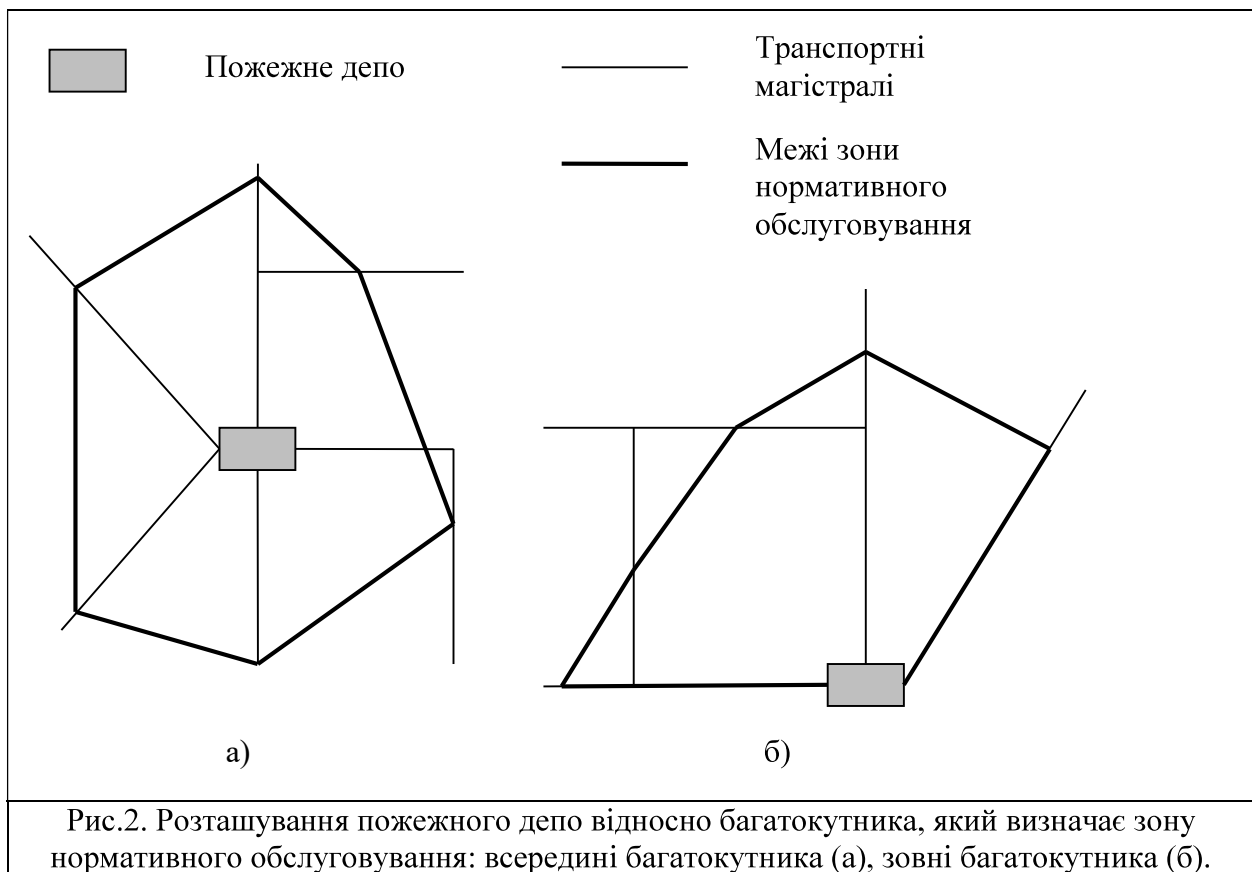
В сусідній країні (Російська Федерація), з метою визначення зони нормативного обслуговування для кожної діючої пожежної частини складається список транспортних магістралей (вулиць, доріг тощо), якими пожежні автомобілі рухаються із пожежного депо до місця виклику (пожежі). Для кожної транспортної магістралі будується гістограма розподілу швидкості руху пожежних автомобілів за певною методикою [16], (рис.2). Показники швидкості руху пожежних автомобілів отримуються або шляхом аналізу статистичної інформації по виїздах підрозділів пожежної охорони на виклики, або експериментальним методом, шляхом вимірювання швидкості руху автомобілів по транспортній мережі населеного пункту чи адміністративного району.

Нормативні вимоги Республіки Білорусь вказують, що радіус обслуговування пожежним депо будівель і споруд, які розміщуються на територіях населених пунктів, слід приймати не більше 3 км в містах і не більше 10 км в сільській місцевості. У випадках перевищення вказаних вище радіусів обслуговування пожежними депо об'єктів допускається за погодженням із територіальними органами державного пожежного нагляду передбачати будівництво пожежних постів [17].

Екстрена медична допомога. Організація екстреної медичної допомоги здійснюється відповідно до Закону України "Про екстрену медичну допомогу".

Визначення переліку закладів охорони здоров'я (у т.ч. регіонального центру екстреної медичної допомоги та медицини катастроф), які складають

систему екстреної медичної допомоги, а також формування мережі пунктів постійного і тимчасового базування бригад екстреної (швидкої) допомоги здійснюється обласними державними адміністраціями із врахуванням нормативу прибуття бригад екстреної медичної допомоги на місце події за зверненнями, що належать до категорії екстрених, який, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України №1119 [18], становить у містах - 10 хвилин, у населених пунктах поза межами міста - 20 хвилин з моменту надходження виклику.

Зважаючи на наведене, визначення доцільності та можливості розміщення на території територіальної громади пункту базування екстреної медичної допомоги здійснюється центром екстреної медичної допомоги та медицини катастроф спільно з органом місцевого самоврядування територіальної громади.

Національна поліція. Діяльність системи Національної поліції регламентується Законом України "Про Національну поліцію України" [19], який визначає правові засади її організації та діяльності, статус поліцейських, а також порядок проходження служби в Національній поліції України. Розташування поліцейської дільниці визначаються територіальним органом Національної поліції із розрахунку чисельності населення, що не перевищує 6

тис. осіб у сільській місцевості та 7 тис. осіб у містах. Поліцейська дільниця, якій присвоюється відповідний порядковий номер, закріплюється за дільничним офіцером поліції [4].

Висновки: Загалом, зважаючи на сучасні соціальні-економічні умови, можна стверджувати про появу і творення нового типу будівель – центрів громадської безпеки для об'єднаних територіальних громад в Україні. Виходячи із основних вимог, які пред'являються до вказаних будівель, таким чином забезпечується безпека життєдіяльності населення в сільських та селищних територіальних громадах, захист його життя, здоров'я і майна.

За функціональним наповненням центри громадської безпеки можуть бути вирішені у декількох варіантах. Базовою складовою частиною, що займає переважну більшість загальної площі такого роду об'єктів, є пожежне депо, де має бути розміщений пожежно-рятувальний підрозділ.

Очевидним є те, що питання безпечної життєдіяльності населення – це формування мережі такого роду закладів, на базі будівель пожежних депо, із врахуванням особливостей розташування об'єктів екстреної медичної допомоги та Національної поліції України.

На сьогодні розміщення пожежно-рятувальних підрозділів та їх комплектація пожежною та аварійно-рятувальною технікою на забудованих територіях або таких, що плануються під забудову, визначається відповідно до нормативних вимог з урахуванням таких критеріїв: - кількість людей – мешканців; - району виїзду пожежно-рятувального підрозділу, який визначається довжиною шляху слідування. Подібні критерії беруться за основу у інших країнах.

Вказаний підхід, що на сьогодні нормативно врегульований, є основним при формуванні мережі центрів громадської безпеки і має бути покладений в основу при розробленні містобудівної документації на рівні населених місць, адміністративних районів та регіонів України.

Список бібліографічних посилань:

1. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад»
URL: [https:// zakon. rada. gov. ua/laws/ show/157-19#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text) (дата звернення: 12.06.2020).
2. Децентралізація дає можливості. URL: [https:// decentralization.gov.ua/ gromada](https://decentralization.gov.ua/gromada) (дата звернення: 12.06.2020).
3. Кабмін погодив зміни до перспективного плану Полтавщини: в області буде 60 ОТГ. URL: [https://zmist.pl.ua /news/ kabmin-pogodiv-zmini-do-perspektivnogo-planu-poltavshchini-v-oblasti-bude-60-otg](https://zmist.pl.ua/news/kabmin-pogodiv-zmini-do-perspektivnogo-planu-poltavshchini-v-oblasti-bude-60-otg) (дата звернення: 12.06.2020).

4. Центр безпеки. Інформаційний посібник. – 158 с. URL: [http://dfrf.minregion.gov.ua/foto/upload/Посібник%20ЦБ\(1\).pdf](http://dfrf.minregion.gov.ua/foto/upload/Посібник%20ЦБ(1).pdf) (дата звернення: 12.06.2020).

5. Пальчук В. Забезпечення цивільного захисту населення ОТГ в умовах децентралізації [Електронний ресурс] / В. Пальчук // Україна: події, факти, коментарі. – 2018. – № 16. – С. 37–46. – Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2018/ukr16.pdf>. (дата звернення: 12.06.2020).

6. Михайлов В.М. Участь органів місцевого самоврядування у мінімізації ризиків виникнення надзвичайних ситуацій: європейська практика // Державне управління. теорія та практика : наук. фах. вид. Нац. акад. держ. упр. При Президентові України. 2011. №2. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Mikhailov.pdf>. (дата звернення: 16.06.2020).

7. Рогуля А. О. Функції органів місцевого самоврядування в організації безпеки життєдіяльності територіальних громад України. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.04 – місцеве самоврядування. Національна академія державного управління при Президентові України. Київ — 2019. – 243 с. URL: <http://academy.gov.ua/pages/dop/138/files/8693fbac-8133-409e-a7f8-f548433fa63c.pdf>. (дата звернення: 16.06.2020).

8. Куцевич В. Архітектура громадських будівель і споруд в Україні на початку XXI ст. / В. Куцевич // Українська академія мистецтв. - 2010. - Вип. 17. - С. 251-262. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uam_2010_17_31. (дата звернення: 16.06.2020).

9. Шулик В.В. Про формування центрів громадської безпеки, передумови і досвід проектування /В.В.Шулик, О.О.Гальченко, О.Б. Обідний/ Містобудування та територіальне планування: Наук.-техн. збірник/ Відпов.ред. М.М.Осетрін. – К., КНУБА. №62, 2016. – С.555-562.

10. ДК 018-2000. Державний класифікатор будівель та споруд. [Чинний від 01.01.2001 р]. Вид. офіц. Київ. Держстандарт України. 2000. (Інформація та документація).

11. Шулик В.В. Про типологічні основи формування центрів громадської безпеки об'єднаних громад /В.В.Шулик, О.Б. Обідний / Архітектурний вісник КНУБА: Наук.-виробн. збірник/ Відпов.ред.П.М.Куліков. – К., КНУБА. №14-15, 2018. – С.593- 604.

12. Розвиток місцевої пожежної охорони в умовах реалізації політики децентралізації та співробітництва територіальних громад: Навчально-практичний посібник / За заг.ред. Толкованова В.В., Журавля Т.В., Фірсова С.А. – Київ. 2017 р. – 240 с.

13. Борис О.П. Державне регулювання норм дислокації пожежно-рятувальних підрозділів в Україні / Інвестиції: практика та досвід № 5/2019. – С. 116-121.

14. ДСТУ 8767:2018 "Пожежно-рятувальні частини. Вимоги до дислокації і району виїзду, комплектування пожежними автомобілями та проектування" [чинні від 01.01.2019]. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2018. 39 с. (Інформація та документація).

15. ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій» [на заміну ДБН Б.2.2-12:2018, чинні від 01. 10.2019]. Вид. офіц. Київ: Мінрегіон України, 2019. 177 с. (Інформація та документація).

16. Методические рекомендации по определению мест размещения подразделений пожарной охраны в населенных пунктах в целях доведения времени прибытия первого подразделения пожарной охраны до нормативных значений // Утв. Главным Государственным инспектором Российской Федерации по пожарному надзору 30 декабря 2009 г. № 2-4-60-14-18. — М., 2009. —25 с.

17. СНБ 2.02.04-03 «Противопожарная защита населенных пунктов и территорий предприятий» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://dwg.ru/dnl/9348>. (дата звернення: 16.06.2020).

18. Про норматив прибуття бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги на місце події. Кабінет Міністрів України Постанова від 21 листопада 2012 р. № 1119 Київ чинний від 01.01.2013, - Режим доступу: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/1119-2012-п#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1119-2012-п#Text). (дата звернення: 16.06.2020).

19. Закон України "Про Національну поліцію України", чинний, визнання конституційними окремих положень від 22.04.2020. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>. (дата звернення: 16.06.2020).

доктор архитектуры, профессор Шулик В.В.,
Харковский национальный университет
городского хозяйства имени А.Н. Бекетова.

О СУЩЕСТВУЮЩИХ ПОДХОДАХ ФОРМИРОВАНИЯ СЕТИ ЦЕНТРОВ ОБЩЕСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ОБЪЕДИНЕННЫХ ОБЩИН.

В работе приводится краткий анализ существующих подходов по формированию сети центров общественной безопасности объединенных общин.

Ключевые слова: центр общественной безопасности; сеть объектов; объединенная территориальная община.

doctor of architecture, professor Shulyk Vasyl,
Department of Urban Planning,
O.M.Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv.

ON EXISTING APPROACHES FOR FORMING A NETWORK OF PUBLIC SECURITY CENTERS OF UNITED COMMUNITIES.

A short analysis of existing approaches to the formation of a network of public safety centres in united communities provides in this work.

Safety of the population's vital activity in rural and settlement territorial communities, protection of its life, health and property is provided by such systems:

- of fire protection;
- of emergency medical care;
- of national police.

The experience of European countries shows that the participation of local self-governments in the formation of the safety of the population's vital activity can be used in Ukraine.

According to the functional organization, public safety centres can be designed in several options. The fire station is the basic component of such objects, which occupies the majority of their total area. The fire and rescue department should be located in this block. The issue of population's vital activity is the formation of a network of such institutions on the bases of the buildings of fire stations. It must be with taking into account the peculiarities of the location of emergency medical facilities and the national police of Ukraine.

The location of fire and rescue department in built-up areas is determined according to the regulatory requirements, taking into account the following criteria:

- number of people-residents;
- the area of going of the fire and rescue department, which is determined by the length of the route.

Similar criteria are taken as a basis in other countries.

This approach is currently regulated today. It is fundamental in the formation of a network of public safety centres. It should be taken as a basis for the development of urban planning documentation at the level of settlements, administrative districts and regions of Ukraine.

Keywords: public safety centre; network of objects; united territorial community.

REFERENCES

1. Zakon Ukrainy «Pro dobrovilne obiednannia terytorialnykh hromad» URL: [https:// zakon. rada. gov. ua/laws/ show/157-19#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text) (data zvernennia: 12.06.2020). {in Ukrainian}
2. Detsentralizatsiia daie mozhlyvosti. URL: [https:// decentralization.gov.ua/gromada](https://decentralization.gov.ua/gromada) (data zvernennia: 12.06.2020). {in Ukrainian}
3. Kabmin pohodyv zminy do perspektyvnoho planu Poltavshchyny: v oblasti bude 60 OTH. URL: [https://zmist.pl.ua /news/ kabmin-pogodiv-zmini-do-perspektivnogo-planu-poltavshchini-v-oblasti-bude-60-otg](https://zmist.pl.ua/news/kabmin-pogodiv-zmini-do-perspektivnogo-planu-poltavshchini-v-oblasti-bude-60-otg) (data zvernennia: 12.06.2020). {in Ukrainian}
4. Tsentр безпеки. Informatsiinyi posibnyk. – 158 s. URL: [http:// dfr.minregion.gov.ua/ foto/upload/ Posibnyk%20TsB\(1\).pdf](http://dfr.minregion.gov.ua/foto/upload/Posibnyk%20TsB(1).pdf) (data zvernennia: 12.06.2020). {in Ukrainian}
5. Palchuk V. Zabezpechennia tsyvilnoho zakhystu naseleння OTH v umovakh detsentralizatsii [Elektronnyi resurs] / V. Palchuk // Ukraina: podii, fakty, komentari. – 2018. – № 16. – S. 37–46. – Rezhym dostupu: [http:// nbuviap.gov.ua/ images/ukraine/2018/ukr16.pdf](http://nbuviap.gov.ua/images/ukraine/2018/ukr16.pdf). (data zvernennia: 12.06.2020). {in Ukrainian}
6. Mykhailov V.M. Uchast orhaniv mistsevoho samovriaduvannia u minimizatsii ryzykiv vynyknennia nadzvychainykh sytuatsii: yevropeiska praktyka // Derzhavne upravlinnia. teoriia ta praktyka : nauk. fakh. vyd. Nats. akad. derzh. upr. Pry Prezydentovi Ukrainy. 2011. №2. URL: [http:// academy.gov.ua /ej/ ej14/ txts/Mikhailov.pdf](http://academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Mikhailov.pdf). (data zvernennia: 16.06.2020). {in Ukrainian}
7. Rohulia A.O. Funktsii orhaniv mistsevoho samovriaduvannia v orhanizatsii безпеки zhyttiediialnosti terytorialnykh hromad Ukrainy. Dysertatsiia na zdobuttia naukovoho stupenia kandydata nauk z derzhavnoho upravlinnia za spetsialnistiu 25.00.04 – mistseve samovriaduvannia. Natsionalna akademiia derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy. Kyiv — 2019. – 243 s. URL: [http://academy.gov.ua/pages/dop/138/files/8693fbac-8133-409e-a7f8-f548433fa63c. pdf](http://academy.gov.ua/pages/dop/138/files/8693fbac-8133-409e-a7f8-f548433fa63c.pdf). (data zvernennia: 16.06.2020). {in Ukrainian}
8. Kutsevych V. Arkhitektura hromadskykh budivel i sporud v Ukraini na pochatku XXI st. / V. Kutsevych // Ukrainska akademiia mystetstv. - 2010. - Vyp. 17. - S. 251-262. - Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uam_2010_17_31. (data zvernennia: 16.06.2020). {in Ukrainian}
9. Shulyk V.V. Pro formuvannia tsentriv hromadskoi безпеки, peredumovy i dosvid proektuvannia /V.V.Shulyk, O.O.Halchenko, O.B. Obidnyi / Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia: Nauk.-tekhn. zbirnyk/ Vidpov.red. M.M.Osetrin. – K., KNUBA. №62, 2016. – S.555-562. {in Ukrainian}

10. DK 018-2000. Derzhavnyi klasyfikator budivel ta sporud. [Chynnyi vid 01.01.2001 r]. Vyd. ofits. Kyiv. Derzhstandart Ukrainy. 2000. (Informatsiia ta dokumentatsiia). {in Ukrainian}

11. Shulyk V.V. Pro typolohichni osnovy formuvannia tsestriv hromadskoi bezpeky obiednanykh hromad /V.V.Shulyk, O.B. Obidnyi / Arkhitekturnyi visnyk KNUBA: Nauk.-vyrobn. zbirnyk/ Vidpov.red.P.M.Kulikov. – K., KNUBA. №14-15, 2018. – S.593- 604. {in Ukrainian}

12. Rozvytok mistsevoi pozhezhnoi okhorony v umovakh realizatsii polityky detsentralizatsii ta spivrobitnytstva terytorialnykh hromad: Navchalno-praktychnyi posibnyk / Za zah.red. Tolkovanova V.V., Zhuravlia T.V., Firsova S.A. – Kyiv. 2017 r. – 240 s. {in Ukrainian}

13. Borys O.P. Derzhavne rehuliuвання norm dyslokatsii pozhezhno-riatuvalnykh pidrozdiliv v Ukraini / Investytsii: praktyka ta dosvid № 5/2019. – S. 116-121. {in Ukrainian}

14. DSTU 8767:2018 "Pozhezhno-riatuvalni chastyny. Vymohy do dyslokatsii i raionu vyizdu, komplektuvannia pozhezhnymy avtomobilyamy ta proektuvannia" [chynni vid 01.01.2019]. Kyiv: DP «UkrNDNTs», 2018. 39 s. (Informatsiia ta dokumentatsiia). {in Ukrainian}

15. DBN B.2.2-12:2019 «Planuvannia ta zabudova terytorii» [na zaminu DBN B.2.2-12:2018, chynni vid 01. 10.2019]. Vyd. ofits. Kyiv: Minrehion Ukrainy, 2019. 177 s. (Informatsiia ta dokumentatsiia). {in Ukrainian}

16. Metodicheskye rekomendatsyy po opredeleniyu mest razmeshcheniya podrazdeleniy pozharnoi okhrany v naselennykh punktakh v tseliakh dovedeniya vremeni prybytiya pervoho podrazdeleniya pozharnoi okhrany do normatyvnykh znacheniy // Utv. Glavnym Gosudarstvennym ynspektorom Rossyiskoi Federatsyy po pozharному nadzoru 30 dekabria 2009 h. № 2-4-60-14-18. — M., 2009. —25 s. {in Russian}

17. SNB 2.02.04-03 «Protyvopozharnaia zashchyta naselennykh punktov y terrytorii predpriyatiy» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://dwg.ru/dnl/9348>. (data zvernennia: 16.06.2020). {in Russian}

18. Pro normatyv prybuttia bryhad ekstremoi (shvydkoi) medychnoi dopomohy na mistse podii. Kabinet Ministriv Ukrainy Postanova vid 21 lystopada 2012 r. № 1119 Kyiv chynnyi vid 01.01.2013, - Rezhym dostupu: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/1119-2012-p#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1119-2012-p#Text). (data zvernennia: 16.06.2020). {in Ukrainian}

19. Zakon Ukrainy "Pro Natsionalnu politsiiu Ukrainy", chynnyi, vyznannia konstytutsiinymy okremykh polozhen vid 22.04.2020. - Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>. (data zvernennia: 16.06.2020). {in Ukrainian}